

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 032 «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»
ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ДО ВИКЛАДАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шевчук А. В.

доктор історичних наук,

професор кафедри всесвітньої історії,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Треба багато вчитися, щоб знати хоч трохи

Шарль Луї Монтеск'є

XXI ст. виявилось надзвичайно складним для системи освіти України. Постійні пошуки власної траєкторії її розвитку призводили до реформування, не завжди продуманого та успішного. До невизначеності в середній освіті додалася криза у вищій. На початку сторіччя не було проблем з абітурієнтами, чисельність студентів лише зростала, як і контингент викладачів, був попит на наукові дослідження. Наразі депопуляційні процеси в Україні (чисельність населення 1991 р. становила 51 944,4 тис., а 2022 р. - 41 167,3 тис., тобто зниження – 20,75 %! [8]), епідемія коронавірусу та російсько-українська війна поставили більшість регіональних університетів / академій / інститутів на грань виживання. До цього всього необхідно ще й долучити падіння престижності вищої освіти – частина молоді обирає одразу робітничі професії, що дає можливість отримати пристойний рівень життя одразу, а не через багато років. Викликає запитання і кадрова політика передусім у сфері освіти, коли молоді вчителі отримують близьку до мінімальної зарплатню, що змушує частину з них шукати інші можливості для реалізації свого потенціалу. Страждають від цього всі: суспільство і школа, які не

отримують якісних фахівців, вища школа, яка не отримує достатньо підготовлених абітурієнтів тощо.

Поряд з цим зауважимо, що у системі вищої школи вдалося зберегти кістяк науково-педагогічних кадрів, які в суворих умовах сьогодення та забюрократизованості роботи знаходять час і можливості для підготовки підручників, посібників, наукових статей до видань індексованих у Scopus і Web of Science тощо. Прагнення не допустити руйнування вищої школи вимагає підвищеної уваги до підготовки майбутніх викладачів, тому надалі поділимося своїм досвідом у викладанні освітньої компоненти «Методика викладання фахових дисциплін у вищій школі».

31 травня 2021 р. було затверджено стандарт вищої освіти за спеціальністю 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти [6] з 2021/2022 навчального року. У Житомирському державному університеті імені Франка гарантом освітньої програми після обговорення було здійснено необхідні зміни й освітньо-професійну програму приведено у відповідність до стандарту. Враховуючи, що однією зі спеціальних компетентностей визначено здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах (СК07), до навчального плану було включено освітню компоненту «Методика викладання фахових дисциплін у вищій школі» (5 кредитів) з формою підсумкового контролю – екзамен [5]. За її допомогою, а також навчальної та науково-дослідної практики на кафедрах університету, постало складне завдання підготувати викладача для закладів освіти I – IV рівнів акредитації. Ця ціль ускладнюється ще й тим фактом, що у переліку освітніх компонентів для здобувачів вищої освіти відсутній педагогічний блок, тому магістрам невідомі такі навчальні дисципліни, як педагогіка, методика викладання історії, організація роботи вчителя історії, відсутня навчальна практика у гімназіях та ліцеях.

Важливим було досягнути засвоєння здобувачами вищої освіти системи знань про цілісну і логічно-послідовну систему знань про дидактику підготовки кадрів вищої кваліфікації та

вивчити концепції, основи теорії та методики викладання фахових дисциплін у системі вищої освіти [3]. Для цього було визначено два модулі: «Теоретичні аспекти функціонування системи вищої школи» та «Практичні сторони забезпечення викладання фахових дисциплін у вищій школі». При цьому, якщо питання з теоретичною складовою видавалося зрозумілим, адже потрібно було систематизувати знання здобувачів про структуру і зміст навчального процесу, особливості роботи викладачів і адміністрації. Базовим став Закон України «Про вищу освіту», де відображені основні засади організації освітнього процесу (Розділ IX), визначено права та обов'язки учасників (Розділ X), процес управління закладом вищої освіти (Розділ VII) тощо [1].

Значно складнішим виявилось навчити здобувачів за порівняно короткий термін стати повноцінними майбутніми викладачами: допомогти в оволодінні педагогічними формами освітньої взаємодії, навчити творчо застосовувати вже набуті знання з фахових дисциплін, напрактикувати у плануванні й організації різноманітних видів навчальних і позааудиторних занять, апробувати найбільш ефективні прийоми і методи навчання, що застосовуються в системі викладання історичних дисциплін тощо. На кафедрі всесвітньої історії є певні напрацювання, присвячені специфіці формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії. Окремі висновки можна екстраполювати на підготовку «класичних істориків» до викладацької діяльності у закладах вищої освіти: «Виклики ... сучасного світу ставлять перед учителем завдання, реалізація яких вимагає від нього вміння аналізувати, систематизувати події та факти, які проходять «тепер» і «тут», давати аналітичну оцінку, саме головне, знайти спосіб донести це учням у доступній та прийнятній для них формі» [9, р.664]. Г. Козлова звертає увагу на сучасні підходи до планування та організації навчального процесу на засадах компетентнісного підходу. Важливим видається використання сучасних технологій навчання як інструментів формування компетенцій викладачів [2, с. 30-53, 64-141]. У навчально-методичному посібнику «Теорія та методика викладання фахових дисциплін у ЗВО» (укладач І. Казанжи)

запропоновано лекційний матеріал та практичні заняття з курсу. У нагоді для здобувачів освіти стали матеріали з організації практичної підготовки майбутніх спеціалістів та самостійної роботи [7, с. 40-70]. В. Нагаєв приділяє увагу методиками читання лекцій та проведення практичних і семінарських занять зауважуючи на якісній підготовці викладача та наводячи вислів В. Сухомлинського: «Вчитель готується до хорошого уроку усе життя...» [4, с. 58-75].

Під час викладання освітньої компоненти виявилось, що в здобувачів освіти не виникає проблем із теоретичною складовою курсу: вони швидко опанували систему управління навчальним закладом, організацію навчального процесу, роль кафедри в освітньому процесі тощо. У той же час для здобувачів виникали труднощі з використанням інноваційних технологій навчання: підготовкою проблемних лекцій, використання кейс-методу, ділових ігор. У той же час семінари-дискусії, мозкові атаки, міні-лекції швидко опановувалися. Не зустрілися труднощі й під час вивчення дистанційного навчання, що можна пояснити вже традиційністю такого процесу здобування знань.

Отже, підготовка здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 032 «Історія та археологія» Житомирського державного університету імені Івана Франка під час вивчення освітньої компоненти «Методика викладання фахових дисциплін у вищій школі» побудована на засвоєнні теоретичних та практичних знань. В умовах відсутності базових знань з педагогіки та методики викладання історичних освітніх компонент важливим є акцентування уваги на організації та проведення навчальних занять як у традиційній формі (лекція, практичні, лабораторні та індивідуальні заняття), так і з використанням інноваційних технологій навчання (інтерактивного (проблемні та міні-лекції, семінари-дискусії, кейс-метод, презентації, рольові та ділові ігри) та дистанційного навчання). Важливо донести до здобувачів освіти, що процес навчання вимагає передусім розвитку самого педагога, постійного набуття ним теоретичних знань та практичних навичок. Лише системна робота викладача та здобувачів може гарантувати результат.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Козлова Г.М. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, ротاپринт, 2014. 200 с.
3. Навчальна програма. URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/op/45/magister/2021/>
4. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 241с.
5. Освітня програма 032 «Історія та археологія». URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/op/45/magister/2021/>
6. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/06/07/032-Istoriya.ta.arkheol-mah.21.10.22.pdf>
7. Теорія та методика викладання фахових дисциплін у ЗВО: навчально-методичний посібник / укладач І. В. Казанжи. Миколаїв: СПД Румянцева, 2018. 154 с.
8. Чисельність населення України в 2022 р. (дані за 2022 р. без урахування окупованих територій). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/>
9. Starodubets G., Vlasyuk I., Mishchuk G., Buravsky O., Shevchuk A. Specifics of the Forming of the Competencies of the Future History Teachers. Society. Integration. Education: proceedings of the International Scientific Conference, May 28t - 29th. 2021. Rezekne, 2021. Vol. 1. P. 656-666. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021voll.6222>